

Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1958. – T.I. – 390 p.; **216.** Vööbus A. A history of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1960. – T.II. – 411 p.; **217.** Vööbus A. A history of Asceticism in the Syrian Orient. A Contribution to the History of Culture in the Near East: In 3 t. – Louvain: G.T.U., 1988. – T.III. – 376 p.; **218.** Vööbus A. Discovery of new manuscript sources for the biography of Simeon the Stylite. – Louvain: G.T.U., 1985. – IX, 567 p.; **219.** Wallis-Budge E.A. The Book of Governors. – L.: Egypt Exploration Fund, 1893. – Vol. I. – XII, 381 p.; **220.** Wallis-Budge E.A. The Book of Governors. – L.: Egypt Exploration Fund, 1893. – Vol. II. – 324 p.; **221.** Wensinck A.J. Legends of eastern saint, chiefly from syriac sources. – Leyden: ROT, 1912. – Vol. I: The Story of Archelidos. – XXIII, 315 p.; **222.** Wensinck A.J. Legends of eastern saint, chiefly from syriac sources. – Leyden: ROT, 1912. – Vol. II: The Story of Archelidos. – VIII, 286 p.; **223.** Wigram W.A. An Introduction to the History of the Assyrian Church (100-640 A.D.). – L.: Egypt Exploration Fund, 1910. – XIX, 868 p.; **224.** Wigram W.A. The Assyrians and their Neighbours. – L.: Egypt Exploration Fund, 1929. – XIII, 505 p.; **225.** Wigram W.A. The Separation of the Monophysites. – L.: Penn State Press, 1923. – XXIV, 441 p.

УДК 94 (369.1) “04/07”

Ярослав ЯНОВСЬКИЙ
ХРИСТИЯНІЗАЦІЯ ЗАХІДНИХ ГУНІВ, УТВОРЕННЯ
ІМПЕРІЇ АТТІЛИ І “ГОТСЬКЕ ПИТАННЯ” (І)

У статті автор розглядає комплекс питань, пов’язаних з аналізом свідчень низки пізньоантичних та ранньосередньовічних писемних джерел, де мова йде про християнізацію частини західних гунів, яка мала місце після смерті гунського вождя Аттили й розпаду його “імперії”. окремо автором висвітлюється проблема створення гунським керманичем потужної номадичної “імперії” зі значною кількістю воєнних союзників, переважно – германських племен. Увага акцентується на загальній характеристиці тогочасних міжнародних відносин на терені Європи, аналізі зовнішньополітичних векторів західноримської політики та дипломатії, а також ролі й стратегії Візантії на тлі Великого переселення народів.

Ключові слова: гуни, гунська імперія, Валамир, Ругіла, Аттила, Західна Римська імперія, Візантія, готи, “готське питання”, християнізація варварів.

Ярослав ЯНОВСКИЙ
ХРИСТИАНИЗАЦИЯ ЗАПАДНЫХ ГУННОВ, ВОЗНИКНОВЕНИЕ
ИМПЕРИИ АТТИЛЫ И “ГОТСКИЙ ВОПРОС” (І)

В статье автор рассматривает комплекс вопросов, связанных с анализом сведений ряда позднеантичных и раннесредневековых письменных источников, в которых речь идет о христианизации части западных гуннов, которая имела место после смерти гуннского вождя Аттилы и раз渲ла его “империи”. Отдельно автором освещается проблема создания гунским правителем мощной номадической “империи” с большим числом

военных союзников, преимущественно – германских племен. Внимание акцентируется на общей характеристике тогдашних международных отношений на территории Европы, анализе внешнеполитических векторов западноримской политики и дипломатии, а также роли и стратегии Византии на фоне Великого переселения народов.

Ключевые слова: гуны, гунская империя, Валамир, Ругила, Аттила, Западная Римская империя, Византия, готы, “готский вопрос”, христианизация варваров.

Yaroslav YANOVSKY

CHRISTIANIZATION OF THE WESTERN HUNS, FORMATION OF THE EMPIRE OF ATTILA AND “GOTHIC QUESTION” (I)

In this article author examines the complex issues associated with the analysis of the testimony of a number of Late and early medieval written sources, which deals with the Christianization of the Western Huns, which took place after the death of Hun leader Attila and the collapse of his “empire”. Separately, the author highlights the problem of creating a powerful nomadic Hun helmsman “empire” with a significant number of military allies - mainly Germanic tribes. Attention is focused on the general characteristics of contemporary international relations in the territory of Europe, analyzing vectors west-rome foreign policy and diplomacy, and the role and strategy of the Byzantine Empire against the backdrop of the Great Migration.

The author stops his investigation to cover a number of key aspects related to “Gothic question” – military and geopolitical confrontation between the Huns and Goths, the consequences of this conflict for the Greco-Roman Empire. Using information contained in the sources, the author reconstructs the historical events of IV-VII centuries, since Huns transition through the “Caspian Gates”, their movement to the Black Sea, the war against the Alans, invading Hun army through the Cimmerian Bosporus in Tauris, the destruction of the Bosporus kingdom. Next we consider: Battle of the Huns in the lower Dnieper with the Ostrogoths, led by Vinitariyem; defeat the Ostrogoths and full approval of the Hun Nomads on the Black Sea; transfer rates of the main Hunnic leaders in Azov – Melitopol district; distribution of power from Pannonia to the Lower Dniester and the beginning of migration towards the European West; beginning of the military campaign against the Visigoths.

In the last part of the article the author has dedicated coverage of the main stages of the history of the Hun leader board Balamyra early V century. Hun creation of military-political alliances, campaign Rudily the walls of Constantinople and the devastation the Huns Balkan-Danubian provinces of both empires – Byzantine and Western Europe, the era Scourge of God – Attila, the Hun as a state in the European territory reached its highest military and political rise, and after the death of Attila began to disintegrate and gradually, piece by piece, until the end of VII century integrates – by civilization adaptation – in early medieval Central European and Near Eastern societies.

Keywords: Huns Hun Empire, Valamyr, Ruhila, Attila, the Western Roman Empire, Byzantium, the Goths, “Gothic question”, Christianization of barbarians.

Звичайно, не є новим чи оригінальним твердження, що уявлення європейських народів про короля гунів Аттілу ґрунтуються, здебільшого, на легендах й переданнях і має мало спільногого з історичною особою гунського правителя. Історичний Аттіла практично залишається невідомою постаттю з точки зору воєнно-політичних реалій греко-римської цивілізації першої половини V ст., хоча про нього й дійшло до наших днів більше свідчень сучасників, ніж про багатьох інших відомих персонажів тієї епохи. Створення міфу про знаменитого короля західних гунів почалось ще за доби Пізньої Античності, з успіхом продовжилось у Середні віки і, певною мірою, не завершилось і в наш час, з тією лише різницею, що міфотворчість в царині гунології протягом останніх двох десятиліть виступає у вигляді гіпотез, із більшою чи меншою ретельністю і послідовністю демонструючи нові дослідницькі ракурси й актуалізовані контексти при висвітленні відповідних подій та аналізі відомих фактів, постановці проблеми, зрештою, формулюванні висновків, претендуючих на науковість.

Важко поставити під сумнів народну традицію, зріз колективної пам'яті, джерельну (літописну) рецепцію, легендизований історичний образ: дійсно, орди гунів повсюдно на своєму шляху сіяли смерть і руйнування. Жодне із заслуговуючих на довіру джерел не повідомляє про визвольну або культурну місію цього кочового народу, хоча б про одне доброчинне діяння, яке пережило їх перебування у Європі. Разом з тим, і в легендах, і в тематичній історіографії Аттіла зображується й характеризується як, безсумнівно, видатний, харизматичний правитель, але не в позитивному, а в негативному ключі, – і це природно. Сучасні Аттілі греки та римляни, котрі зберігали віданість язичництву, бачили в ньому небезпечного, підступного ворога, з яким не можна не рахуватись; в усьому ж іншому вони ставилися до нього з презирством як до людини, яка в усіх відношеннях стоїть нижче за них. Християни Римської імперії у свою чергу зневажали його як недостойного милості Божої.

Відомі зазіхання гунського вождя на західно-римський імператорський трон. Однак постає питання – чи втримався б він на ньому, навіть усунувши від влади зрадливого Валентиніана III? Найвірогідніше – ні, оскільки для того, щоб втриматись на римському престолі, замало було якостей хороброго й сміливого воїна, жорстокого та мстивого володаря. Вирішальне значення мало те, що Аттіла, як керманич кочовиків, не відрізнявся державним мисленням і не мав

серед свого оточення полководців та міністрів, достатньо досвідчених для управління Імперією. На відміну від нього, вожді готів й вандалів були нащадками правителів, які володарювали над осідлими народами; осівши на землях прикордонної римської провінції, вони невдовзі створювали постійну резиденцію, яка ставала діючим центром їхнього нового королівства. Крім того, вони, щоб змінити своє панування, привертали до себе на службу римських чиновників та використовували урядові управлінські структури, що вже існували на захоплених територіях.

Германські народи ще з II ст., а особливо – після прийняття християнства, стояли цивілізаційно близче до римлян, ніж гуни. Готи та вандали тривалий час підтримували тісні контакти з римським світом, тоді як між гунами й римлянами не спостерігалось ніякого зближення, навіть примітивного товарообміну. Головні опорні пункти гунів розташовувались, як відомо, в римських провінціях Мезія та Паннонія, а також у Північному Причорномор'ї, тобто на далекій відстані від латинських культурних центрів. Готи, на відміну від гунів, оселились в провінціях, які понад п'ять віків знаходились у володінні римлян; і під пануванням готів місцеве галло-римське населення зберігало свій статус римських громадян. Цивільне управління там переважно залишалось старим – римським.

Окреслений ракурс тогочасних історичних тенденцій, проте, не враховує трьох важливих чинників, тобто впливових соціорелігійних та geopolітичних – за своїми сутнісними ознаками і практичними проявами – складових, які значною мірою визначили головні воєнній дипломатичні вектори міжнародних відносин, що склалися на території Західної та Центральної Європи в середині V ст.: процес поступової християнізації варварських племен (на тлі активізації Великого переселення народів), утворення, на порівняно короткий строк, держави у західних гунів – напівкочової войовникої “імперії” із низкою підлеглих, переважно германських, субетносів, гостре протистояння готів домінуванню тубільної й непередбачуваної гунської номади на чолі з Аттілою. Необхідність аналізу цих чинників і актуалізує дослідницьку проблематику даної статті.

Крім загальної історіографії (у першу чергу можна згадати фундаментальні монографічні роботи й статті Є. Томпсона [42, 77-80], О. Менчен-Хелфена [63, 64], Л. Альфана [34], Ф. Кловера [48], Дж. Харматти [53, 54], С. Гордона [51, 52], Л. Мюссе [39], Д. Б’юрі [36], Дж. Пенроза [40], С. Холланда [58], Р. Лейдлау [62], У. Нейпі [67], С. Варді [81], К. Енокі [49, 50]), охарактеризованої в

Мал. 1. Св. Феофан
Сповідник. Іконографічне
зображення.

Схоластика [18], Ермія Созомена [17], Псевдо-Діонісія Ареопагіта [15], Ідація Леміка [22], Іоанна Антіохійського [23], Філосторгія [30]), представлена трьома ранньосередньовічними історичними опусами, які зберігають скупі свідчення про хрещення частини гунів разом з іншими варварськими племенами епохи Великого переселення народів.

Першим виступає невідомий сирійський хроніст, який фігурує під умовним ім'ям Захарія Ритор. Його “Хроніка” [5], датована дослідниками серединою VI ст. (ймовірно – 555 роком), фіксує важливі історичні події 40-х початку 50-х рр. VI ст. і відображає

ряді попередніх публікацій, безпосередньо виділеної тематики стосуються наукові праці та дослідження таких відомих фахівців-гунологів і варварологів, як М. Був’є-Ажан [35], М. Бріон [47], П. Ховарт [59], Дж. Ман [65], С. Харві [55], М. Бебок [43, 44], К. Хандс [57], П. Скардільї [41], Д. Ніколле [69], П. Моунтер [66], С. Інграм [61], М. Олівер [70], Р. Рейнольдс і Р. Лопес [73], Д. Браунд [46], Е. Хаттон [60], Е. Річ [74], Ю. Колосовська [37, 38], Х. Наскел [68], де вчені комплексно розглядають питання, пов’язані з періодом існування на мапі Європи “імперії” гунів та її ролі в історії пізньоримської держави і впливу гунської номади на готську воєнно-політичну стратегію.

Джерельна база, крім історичних трактатів Амміана Марцелліна [2], Йордана [6], Агафія Міринейського [1], Прокопія Кесарійського [11-14], Олімпіодора Фіванського [8], Іоанна Малали [24], Пріска Панійського [10, 31, 32], Марцелліна Коміта [25-29], Проспера Тирона [33], панегіричних “новел” Аполлінарія Сидонія [20,21], де міститься маловідома дотична інформація, і творів деяких ранньохристиянських істориків (Євагрія Схоластика [4], Павла Орозія [9], Феодорита Кирського [19], Сократа

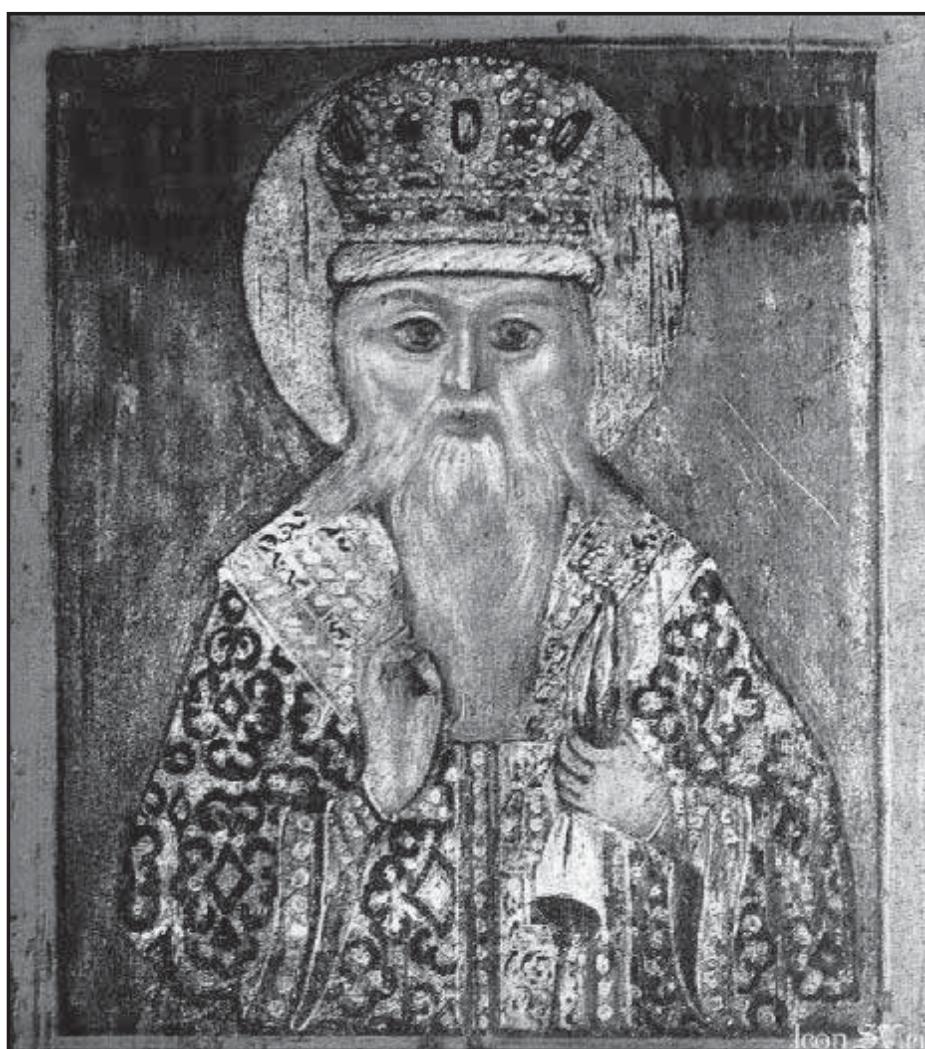
бачення автора країни гунів. За твердженням Захарії, вони, крім Паннонії, живуть за “Каспійськими воротами” (тобто за Дербентом), навколо Каспію і далі на північ. Хроніст згадує про перебування у гунів християн і, що особливо показово, існування Святого Письма гунською мовою.

Друга особа – візантійський церковний діяч та історик, один із останніх східних Отців Церкви, головний ідеолог іконошанування Феофан Сповідник (мал. 1). Феофан народився у 760 р. в Константинополі; в молоді роки займав різні державні посади, зокрема стратора і спафарія. Згодом, прийнявши чернечий постриг, заснував чотири монастирі. Як послідовний і безкомпромісний іконофіл, за врядування імператора Лева V Вірменіна (813-820) (мал. 2), на початку 818 р. Феофан був висланий на острів Самофракію, де невдовзі й помер. “Хронографія” [16] Феофана Сповідника охоплює 284-813 рр. і містить чимало інформації стосовно теренів Північного Причорномор’я. В його Хроніці йдеться, зокрема, про одну з перемог імператора Константина I Великого над готами; його переправу через Дунай; про прийняття християнства царем гунів Гордою та зимівлю візантійського полководця Пріска з армією у Подунав’ї; про розселення гунів після розпаду союзу племен Аттіли – “Батога Божого” (в джерелі фігурують пізньоантичні назви річок, географічних місцевостей та міст: Ітіль – Волга, Танаїс – Дон, Іверійські ворота – Аланський прохід, Куфіс – Кубань, Некрополі – Каркинітська затока Чорного моря, Босфор Кіммерійський – Керченська протока, Пентаполь – Равенна); про патримоніальні зв’язки скіфів і візантійців; про несподівані жорстокі морози восени 783 р.

Третій ранньосередньовічний автор – Константинопольський патріарх Никифор I (мал. 3), богослов та історик, теж глибоко переконаний іконофіл і апологет вселенського православ’я.

Мал. 2. Візантійський імператор Лев V Вірменин. Малюнок з рукопису X ст.

Мал. 3. Константинопольський патріарх Никифор I. Ікона XVII ст.

Народився майбутній предстоятель Візантійської Церкви у 758 р. в родині поважного столичного чиновника; розпочавши державну кар'єру при Ірині (797-802) (мал. 4), згодом сам обіймав посаду імператорського секретаря за врядування Лева IV Хазара (775-780). У 806 р. Никифор був рукопокладений в патріархи, але через свої політичні переконання зазнав переслідувань і помер 829 р. на засланні. Разом з тим, патріарх Никифор – автор низки богословських трактатів та “Бревіарію” – “короткої історії”, що викладає події 602-769 рр. Багато в чому перегукуючись з “Хронографом” Феофана, “Бревіарій” [7], проте, точніший щодо деяких деталей та описів. Це стосується, наприклад, хрещення західних гунів, їх розселення у Європі після смерті Аттіли, особливо – стихійного лиха восени 763 р. Патріарх Никифор збагачує розповідь Феофана описом (чи не єдиним

взагалі) своєрідних айсбергів на Чорному морі, які вітром та течією прибивались того року аж до стін Константинополя.

Переходячи до безпосереднього розгляду кола визначених вище питань, доречно в першу чергу охарактеризувати політичну ситуацію в Римській імперії після смерті Феодосія I Великого, а також розглянути проблему генези західних гунів. Тривалий конфлікт з амбітним франком Арбогастом (IV ст.) – головнокомандувачем, наставником і радником юного імператора Заходу (на 391 р. до західних латинських територій входили Галлія, Британія, Італія, Іберія (Іспанія), Іллірія, Північна (т.зв. римська) Африка Валентиніана II (371-392) (мал. 5), зведеного брата Феодосія I, змусив останнього докласти багато зусиль для знищенння опозиціонера – узурпатора й зрадника: після вбивства Валентиніана II у Трирі (столиці західної частини Імперії), – юнака повісили на дереві, Арбогаст (колишній фаворит, друг і довірена особа Феодосія) і його ставленник – ритор Евгеній, як відомо, почали війну проти імператора Сходу, збуривши для цього все агресивно налаштоване язичницьке населення Галлії [35, с. 28].

Ліквідація прямої небезпеки імператорській владі й смерть заколотників (під Аквілеєю Евгенія було схоплено і страчено; Арбогаст втік з поля бою й невдовзі покінчив життя самогубством) кризову ситуацію в Імперії не покрашили. Феодосій перевів уряд Галлії в Арелат (Арль), оскільки важко було організувати відсіч повсталим із самого Трира, який перебував під постійною загрозою захоплення [67, с. 24]. Його подальші заходи перервала смерть, що

Мал. 4. . Візантійська імператриця Ірина, захисниця іконошанування. Барельєф IX ст.

Мал. 5. Імператор Заходу Валентиніан II. Римська скульптура кінця IV ст.

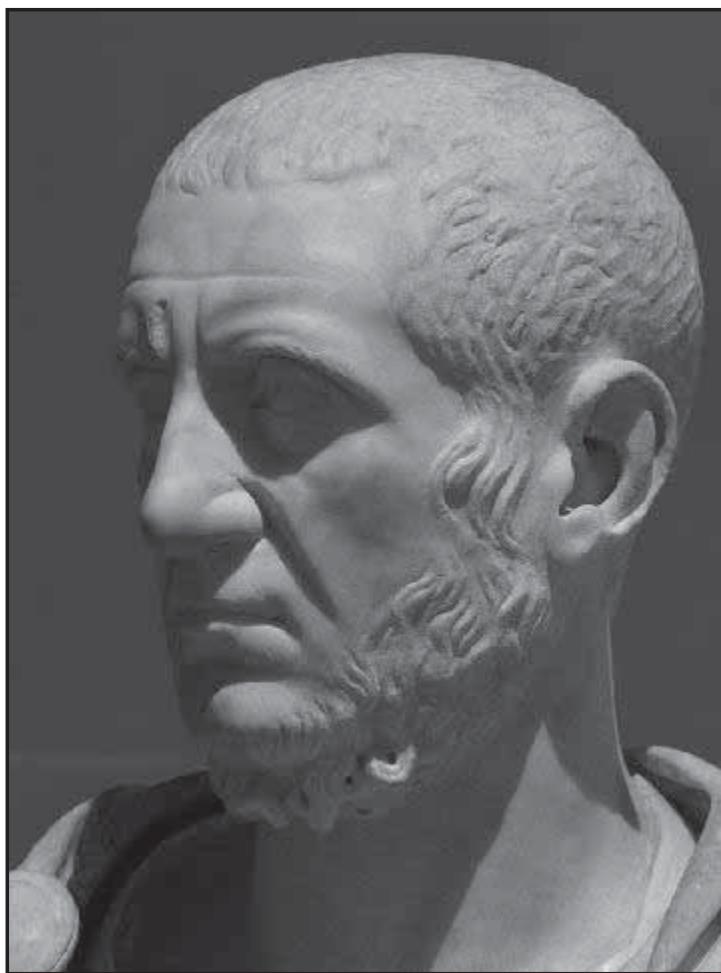
сталася в Мілані 17 січня 395 року. Настало загальне замішання, яке посилювалось тривожними звістками зі східного кордону [67, с. 24-25]. Невідомі й ще нечисленні племена, які вперше промайнули поряд з аланами (мал. 6 а, б) під час їхнього переходу через Кавказ 276 р. при восьмимісячному правлінні сімдесятп'ятирічного імператора Марка Клавдія Тацита (мал. 7), прямого нащадка славетного історика, були лише своєрідними “розвідниками” великої агресивної азіатської номади – гунів [56, с. 11]. Говорили навіть про два народи, котрі вірогідно мали спільне коріння: білих гунів, які вийшли до берегів Каспійського моря, і чорних, більш смаглявих гунів, які займали західні схили Уральських гір. Чорні гуни в 374 р. переправились через Ітіль (Волгу) і під орудою свого

Мал. 6 а. Аланські вожді. Сучасний малюнок.

Мал. 6 б. Алани. Шлях на Захід. Сучасний малюнок.

Мал. 7. Римський імператор Марк Клавдій Тацит.
Прижиттєвий бюст, початок 70-х р. III ст.

вождя Баламира напали на аланів, які кочували в степах між Ітілем та Танаїсом (Доном) [35, с.28].

Алани, за свідченням джерел [24, с. 71; 33, с. 343], відступили, переправившись через Борисфен (Дніпро). Роксолани та інші сарматські племена, котрі займали обширні терени між Танаїсом і Борисфеном, пропустили їх за умови, що ті підуть далі. В результаті частина аланів досягла берегів озера Леман; однак більшість залишилась на місці й підкорилася гунам, які почали ставитись до них як до союзників [65, с. 8-9]. З кінця IV ст. сумісними зусиллями гуни та алани поступово витісняли готів з їх земель на захід від Борисфену [65, с.9]. Почалося масове переселення (міграція) на європейський захід.

“Гуни й алани, як зазначає М. Був’є-Ажан, тіснили остготів, котрі зганяли з місцьвестготів, ті – інших германців, серед яких були і

франки. Остготи створили справжню імперію на сарматських та скіфських рівнинах від Дону до Балтики. Баламир на чолі військ гунів й аланів розбив остготів, і їхній король Ерманаріх вдався до самогубства. Остготи втекли, виштовхуючи далі на захід вестготів, які займали територію на захід від Борисфену майже до Дунаю. Вестготи часто втручались у справи Імперії, виступаючи то ворогами, то союзниками. Коли остготи були змушені визнати владу гунів, вестготи зрозуміли, що невдовзі настане й їхня черга. Вестготи, які сконцентрувались на східному березі Дунаю, повинні були вибирати між втечею та капітуляцією. Єдиним рішенням залишилось попросити притулку в Римській імперії. Згода була отримана. Так гуни одним ударом захопили всю територію до самого Дунаю. Саме біля цієї ріки оселяться їх головні вожді.

Проте яким би не був вплив Баламира, гуни не являли собою единого народу. Орди каспійських білих гунів не брали участі в поході Баламира, а багато племен чорних гунів залишались далеко від Дунаю і не підтримували місцевих зв'язків з тими, хто дійшов до окраїн Римської імперії, зрештою, частина гунських родів, що розселились уздовж Дунаю і на схід від цієї ріки, зберігали незалежність, підкоряючись своїм вождям і визнаючи лише родинні зв'язки та союзи, укладені між сусідами. Деякі бунтівні галльські вожді знаходили у гунів хороший прийом: кожне плем'я мало право вільно укладати союзи, з ким забажає. Одні мали намір захопити частину римської території, інші пропонували Імперії свої послуги по захисту її кордонів – природно, на вигідних для себе умовах” [35, с.29-30].

Далі французький номадолог акцентує увагу на тому, що Феодосій I знав про це. “Він, підкреслює вчений, знав також, що гуни швидко поглинали всі припаси, захоплені у готів, що вони не вміють обробляти землю і можуть жити лише грабунком або службою в найманцях. Феодосій брав їх на свою службу, маніпулював ними: використовував у боротьбі з готами, які спромоглися відстояти свою незалежність, укладав союз з білими гунами, щоб тримати у вузді чорних, і, визнаючи всіх дунайських гунів своїми союзниками, нацьковував одне плем'я на інше. Врешті-решт, хіба ця удачна політика не забезпечувала спокій Імперії? Однак в Імперії мало знали про цю політику, і несподівана звістка про нові прикордонні сутички на Дунаї, зіткнення між гунами й германцями, між самими гунами та самими германцями викликали паніку, як тільки стало відомо про смерть Феодосія. Становище раптом постало в іншому світлі, ейфорія звітрилась: Феодосій мертвий, Імперія поділена навпіл і обидва

імператори зовсім позбавлені досвіду. Що стане з ними завтра? Все передвіщало настання чорних днів – суперництва, братовбивчих війн, вторгненъ, повстань” [35, с. 30].

У підсумку М. Був’є-Ажан симптоматично, яскраво і ефектно резюмує: “Єпископи вирушили до Риму молити святих Петра й Павла про заступництво, сподіваючись почути зверху слова втіхи. Проте святі мовчали. Самітники, затворники, язичницькі відуни і віщуни – усі в один голос залементували: “Небеса прогнівались”. І християнські моралісти знайшли лячне, страхітливе пояснення: не можна чекати від Господа милосердя, бо світ – екумена – не додержується його законів, повсюдно лише ненависть, війна, вбивство, розпуста, злодійство та гніт. Чаша гніву ошуканого Бога, який чекав, що люди залишаться вірні Образу його, переповнилась. Пробив час розплати. Прийде вершитель Його помсти – Батіг Божий. Феодосій помер у той день, коли в дерев’яному палаці на березі Дунаю народився Аттіла” [35, с. 30].

Проблема походження гунів по великому рахунку продовжує залишатись відкритою. Багато сучасних дослідників [55, с. 14; 59, с. 30; 65, с. 22] стверджують, що гуни походять від хіонг-ну – монголів з Маньчжурії та Північного Китаю, від яких Піднебесна імперія змушена була відмежуватись Великою стіною. Інші вчені [43, с.48; 51, с. 37], відкидаючи цю ідею, вважають, що гуни – це куан-лун або ж хуан-лун, монголи з району на північ від Тібету, на захід від хіонг-ну і на схід від Паміру. За деякими альтернативними версіями [64, с. 18; 74, с. 51], гуни зійшли з Алтайських гір, були сибіряками з берегів озера Байкал або виявлялись маньчжурами, які відкололись від східних маньчжур і відкочували з берегів Японського моря до Монголії, де їх обличчя зазнали певних антропологічних змін. В цій науковій суперечці завжди стикаються антропологи з істориками. Розв’язати чи вирішити її важко, майже неможливо, оскільки те, що одні науковці вважають “прабатьківщиною”, інші приймають за місце тимчасової зупинки й початковий пункт наступного розселення.

Згідно з однією з достатньо популярних нині гіпотез походження гунів, батьківщиною цього етносу в “найдавніші” часи була Корея [70, с. 13-14]. Перенаселення могло привести до масової міграції в різних напрямках як на захід, у Маньчжурію, так і на північ – від Тібету до Паміру. Ряд етнологів вказують на відмінності знайдених скелетів, котрі не ув’язуються з теорією про єдине походження [47, с. 65; 51, с. 43]; інша частина фахівців допускає співіснування в Кореї у далекі доісторичні часи декількох людських типів, з яких один залишився

домінуючим, а решта розійшлась по світу [53, с. 39; 62, с. 27]. Згодом з'ясувалось, що бойові прийоми нападу і захисту древніх корейців у війнах з Китаєм були ті самі, що і у хіонг-ну й навіть хуан-лун, а властиві їм якості – відвага, наполегливість, завзятість в обороні – були типовими і для азіатських гунів [57, с. 84].

Нещодавно ж археологи встановили схожість в устрої поселень, озброєнні, домашніх (побутових) речах та предметах мистецтва [81, с. 16]. Проте осідлий спосіб життя й землеробство корейців (не кажучи вже про мовні відмінності) неможливо було ув'язати з кочовим народом гунів: останній, як вже згадувалось, не мав уявлення про землеробство. Однак, знайшлися вчені [72, с. 90; 75, с. 5-6], які вказали, ігноруючи лінгвістичний аспект проблеми, на великі групи осідлих азіатських гунів, котрі жили на рівнинах та плоскогір'ях на північ й північний захід від Китаю; традиції та побутові звичаї цих гунів не мали нічого спільного з укладом “відколотих” гунів-кочовиків, які віддали перевагу постійним “мандрям”.

У зв'язку з цим виникають питання: якими шляхами вони йшли? Чи був це єдиний шлях для всіх або ж існувало декілька магістральних напрямків? Звичайно, не може бути мови про одну масову еміграцію або серію хвиль переселення одним протореним маршрутом. Гуни могли пройти на північ від Алтаю, через впадину, що стала озером Балхаш, на північ та південь від Небесних гір – Тянь-Шаню, на північ та південь від Даху світу – Паміру [56, с. 141]. Дороги вели на південь від Уралу до Аральського, згодом – до Каспійського морів, звідти – на Кавказ і на Волгу [56, с. 142]. Великі колонії “бліх гунів” закріпились в каспійському регіоні, “чорні гуни” осіли в уральському, проте розселення не завершилось – із цих районів концентрації виплескувались нові хвилі переселенців. Разом з тим, кочуючи євразійським гіперконтинентом, гуни вже зберігали зв'язок з основними базами і пам'ятали, звідки прийшли [35, с. 40]. Між Волгою та Дунаєм утворився сполучний ланцюг поселень осідлих гунів. Стратегічна система таких стійбищ визначила шляхи, по яких гуни просувались з одного кінця Імперії до іншого. Наміри, амбіції й сила цього воївничого етносу, який кочував на величезних просторах і став сусідом греко-римської Імперії, на початку V ст. вже почали викликати занепокоєння в Константинополі та Римі [35, с. 40].

Питання християнізації гунів – найсуперечливіше в сучасній гунології. Тому доцільно в першу чергу звернутись до свідчень згадуваних джерел. Ось відповідний уривок з “Хроніки Захарії Ритора”: “Двадцять років тому чи трохи раніше у гунів з'явилося

Писання їхньою мовою ... [це відомо від] праведних мужів: Іоанна з Решайни, який був у монастирі Бет Айшахуні поблизу Аміду, і Фоми Кожум'яки, котрі були взяті у полон [за часів] Кавада приблизно п'ятдесят років тому. Вони були продані в рабство і з перських областей перейшли в краї гунів, пройшовши через [Каспійські ворота, і залишались у їхній землі понад тридцять років]. Вони взяли там дружин і народили дітей. Тепер вони повернулись та розповіли усно нам те, про що йдеться далі ...

По тому, як бранці були забрані від ромеїв і приведені до гунів, вони залишались у їхній землі тридцять чотири роки ... там єпископ Кардост і три священики прожили сім років і переклали Писання на мову гунів. Коли владики цих народів познайомились з цими новаціями, вони були здивовані й зраділи цим людям. Вони шанували їх, і кожен кликав у свою місцевість та до свого племені. І вони прохали їх бути їхніми учителями. Вони залишаються там досі” [5, с.199].

У “Хронографії” Феофана Сповідника під 325/326 р. знаходимо: “У цьому році найблагочестивіший переможець Константин, відправившись походом на германців, сарматів і готів, силою Хреста отримав велику перемогу і, знедоливши їх, навернув у жалюгідне рабство” [16, с. 214]. Серед подій 327/328 р. Феофан окремо виділяє наступну: “У цьому році благочестивий Константин, переправившись через Дунай, спорудив на ньому кам’яний міст і підкорив скіфів” [16, с. 214]. Під 527/528 р. візантійський хроніст фіксує: “У цьому ж році прийшов до імператора цар гунів, з-під Босфору, на ім’я Горда, став християнином і був просвітлений. Імператор прийняв його і, давши йому багато дарунків, відіслав у його країну охороняти ромейську державу й місто Босфор. А названий він був так, бо виплачував ромеям щорічно податок замість грошей – данину биками” [16, с. 214].

Важливі свідчення в “Хронографії” зберігаються й під 593/594 р.: “У цьому році, по тому, як Пріск знову прийшов до Істра і, пограбувавши племена славінів, відправив василевсу велику здобич, василевс послав до Пріска Татимира і наказав ромеям провести зиму на тому самому місці. Дізнавшись про те, що ромеї заперечували, що це неможливо через силу варварів, що країна ворожа й нестерпні холоди, Пріск, однак, вагомими доказами переконав їх перезимувати там і виконати наказ василевса. Навесні вони охрестили частину гунів” [16, с. 214].

Найбільш повно описує Феофан Сповідник події, що відбулись у 679/680 р.: “У цьому році народ гунів та булгар напав на фраків.

Але треба розповісти про давність унногундурів, булгар і контрагів. У північних, протилежних частин Евксинського Понту, біля озера званого Меотида, у яке впадає найбільша ріка, що стікає по землі сарматів і звана Ітіль, в яку впадає ріка, звана Танаїс, яка сама витікає від Іверійських воріт, що в Кавказьких горах, а від злиття Танаїсу та Ітіля вище вже названого Меотидського озера, коли Ітіль розділяється, тече ріка, звана Куфіс, і впадає в край Понтійського моря поблизу від Некропіл біля рогу, званого Бараняча морда. А від вже названого озера [плин] подібне до ріки море і впадає в море Евксинського Понту через землі Босфору Кіммерійського; у цій річці ловиться [риба], звана мурзуля, та їй подібна; у [землях], що прилягають до східних частин озера, біля Фанагорії і мешкаючих там євреїв [хазар] живе багато народів; від самого ж озера і до ріки, званої Куфіс, де ловиться булгарська риба ксистон, простилається старожитня Велика Булгарія і живуть споріднені булгарами катраги, нашадки гунів.

За часів Константина Західного помер володар згаданої Булгарії і катрагів Кроват. Він залишив п'ять синів, заповівши їм ні в якому разі не відділятися один від одного і жити разом, так, щоб вони панували над усім і не попадали в неволю до іншого народу. Але невдовзі після його смерті розділились п'ятеро його синів і пішли один від одного разом з підлеглим народом. Перший же син на ім'я Батбаян, оберігаючи заповіт батька свого, залишився на землі предків до нині. А другий його брат, на ім'я Котраг, перейшовши ріку Танаїс, оселився напроти першого брата. Четвертий же і п'ятий, переправившись через ріку Істр, звану також Дунаєм, один – залишався у покорі, разом зі своїм військом, у хагана аварів в Паннонії Аварській, а другий, досягнувши Пентаполя, що біля Равенни, підпав під владу імперії християн.

Наостанку, третій з них, на ім'я Аспарух, перейшовши Дніпро і Дністер та дійшовши до Огла – ріки північніше Дунаю, поселився між першими й останніми, розсудивши, що місце це звідусіль укріплене та неприступне: попереду болотисте, з інших боків оточене, мов вінцем, ріками, воно давало змогу народові, послабленому поділом, відпочити від нападів ворогів і згодом прийняти християнство” [16, с. 215].

Нарешті, під 732/733 р. Феофан констатує: “У цьому році василевс Лев одружив сина Константина з донькою хагана, володаря скіфів, навернувши її у християнство і назвавши Іриною, вона ж, вивчивши Святе Письмо, відрізнялась благочестям” [16, с. 215].

“Бревіарій” Константинопольського патріарха Никифора 619 рік висвітлює наступним чином: “Минув деякий час, і володар племені

гунів прибув разом зі своїми архонтами і дорифорами у Візантію, прохаючи імператора посвятити його у таїнства християн. Той охоче прийняв його, і архонти ромеїв висновили у божественній купелі гунських архонтів, а їхніх жінок – дружини перших. Посвяченіх у божественні таїнства пошанували імператорськими дарами та почестями; вождю ж їхньому імператор надав сан патрикія і ласкаво відпустив до гунської країни” [7, 217].

Події 679/680 р. Никифор позначив так: “Але пора вже розповісти про початок так званих гунів та булгар і про їхнє становище. Біля Меотидського озера, по річці Кофіс, розташовуються звана в давнину Великою Булгарія і так звані катраги, їхні родичі. За часів Константина, який помер на Заході, хтось на ім’я Коврат, володар цих племен, змінив життя, полішив п’ятеро синів, яким заповідав ні в якому разі не відділятися один від одного з тим, щоб вони взаємним сприянням оберігали свою владу. Але вони, зовсім не турбуючись про батьківську настанову, з плином незначного часу розлучилися один з одним, і кожен відділився з власною частиною народу.

Перший з них, званий Баян, за заповітом батька залишився досі на землі предків; другий, званий Котраг, переправившись через ріку Танаїс, оселився напроти них; четвертий же, перейшовши ріку Істр, осів у Паннонії, яка після гунів опинилася під владою аварів, і уклав союз з місцевим народом; п’ятий, який утверджився біля равенського Пентаполя, став данником ромеїв. Наостанку, третій брат, на ім’я Аспарух, перейшовши через Дніпро і Дністер, оселився біля Істра, досягнувши місця, зручного для поселення, суворого та неприступного для противника, званого їхньою мовою Оглом. Їх нащадки прийняли християнство” [7, с.220-221].

Дотичні свідчення про західних гунів знайшли своє відображення у Стефана Візантійського – історика та етнолога, роки життя якого достеменно невідомі. Стефан відзначився як автор унікального історико-географічного трактату “Етніка”, який в науковій літературі часто називають “Опис племен”[43, с. 103]. Оскільки в цій праці згадуються деякі попередники ромейського вченого, зокрема Публій Геренний Дексіпп (210-275), Маркіан Гераклійський (400-469), то можна припустити, що він жив після них; отже, в другій половині V – на початку VI ст.

“Етніка” Стефана Візантійського складалася з 50 книг, але, на жаль, у первинному вигляді до нашого часу не дійшла; уявлення про неї черпаються зі скороченого варіанту, зробленого константинопольським граматиком Гермолаєм за правління

імператора Юстиніана I. Цей трактат написано у формі своєрідного тлумачного словника-довідника, де інтерпретовані слова розміщені в алфавітному порядку [43, с. 103]. Багатство залученого матеріалу, широка джерельна база робить словник унікальним вмістилищем знань про варварські племена Європи доби Пізньої Античності. До того ж, саме завдяки “Етніці” збереглися фрагменти втрачених творів Гекатея Абдерського, Феопомна, Александра Полігістора та інших тогочасних істориків.

Характеризуючи це джерело, потрібно звернути увагу на одну важливу обставину, а саме, на усвідомлення Стефаном Візантійським спадкоємності між сучасним йому світом від Дунаю до Дону, з одного боку, та вже тоді архаїчною Скіфією й Сарматією – з другого. Чимало цікавого та оригінального фактологічного матеріалу відображеного в коротких словах-статтях, підібраних і поданих Стефаном Візантійським, насамперед – про розмаїття й строкатість етнічної людності в перший та другий періоди Великого переселення народів [43, с. 104].

Крім напрямків основних міграційних хвиль західних гунів, ромейський історик визначає та локалізує осідок і наступне пересування багатьох інших племен. Серед них він згадує абіїв, алазонів, амадоків, аорсів, аріаспів, бастарнів, будинів. Не менш цінну інформацію Стефан Візантійський подає про тодішні міста – Акру, Медіолан, Патри, Нікею, Антіохію, Афродісаду, Діоскуріаду, Гелон, Боспор, Зефірій, Борисфен, Ілаїс, Фесалоніки, Боавлію, Коновій, Халкіду, Тіру, Кардесс, Метрополь, Трафу, Теос, Мірмекій, Німфей, Таміраку, Патрасис, Ольвію, Едесу, Ефес, Дамаск, Тріп, і навіть про загадкову столицю гунів – місто Гуннівар [43, с. 104].

(Далі буде)

Джерела та література: 1. Агафий Миринейский. О царствовании Юстиниана / Пер. М.В. Левченко. – М.: Арктос – Вика-Пресс, 1996. – 256 с.; 2. Амміан Марцеллін. Римская история / Пер. Ю. Кулаковского и А. Сонни; науч. ред. Л.Ю. Лукомский. – СПб.: Алетейя, 1994. – 569 с.; 3. Аполлинарий Сидоний. Письма // Позднеантичные публицисты и политические деятели. – М.: Крон-Пресс, 2003. – С. 37-54; 4. Евагрий Схоластик. Церковная история / Пер., коммент. и прилож. И.В. Кривулина. – СПб.: Изд-во Олега Абышко, 2005. – 408 с.; 5. Захарія Ритор. Хроника Захарія Ритора // Пигулевская Н.В. Близкий Восток. Византия. Славяне. – Л.: Наука, 1976. – С. 197-236; 6. Йордан. О происхождении и деяниях гетов (“Getica”) / Пер. и коммент. Е. Ч. Скржинской. – СПб.: Алетейя, 1997. – 506 с.; 7. Никифор, патриарх. Бревиарий // Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения: “Хронография” Феофана, “Бревиарий” Никифора. – М.: Наука, 1980. – С. 216-230; 8. Олимпиодор Фиванский. История / Пер., вступ. ст., коммент. и указ. Е.Ч. Скржинской; под ред. П.В. Шувалова. – СПб.: Алетейя, 1999. – С. 64-82; 9. Павел Орозий. История против язычников. –

СПб.: Изд-во Олега Абышко, 2006. – 534 с.; **10.** Приск Панийский. Сказания Приска Панийского / Пер. Г.С. Дестуниса // Феофан Византиец. Летопись от Диоклетиана до царей Михаила и сына его Феофилакта. Приск Панийский. Сказания Приска Панийского. – Рязань: Александрия, 2005. – С. 453-533; **11.** Прокопий Кесарийский. Война с вандалами / Пер., ст., comment. А.А. Чекаловой // Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. – М.: Наука, 1993. – С. 175-315; **12.** Прокопий Кесарийский. Война с готами / Пер. С.П. Кондратьева: В 2-х ч. – М.: Арктос – Вика-Пресс, 1996. – Ч. 1. – 334 с.; **13.** Прокопий Кесарийский. Война с готами. О постройках: В 2-х ч. – М.: Арктос – Вика-Пресс, 1996. – Ч. 2. – С. 5-137; **14.** Прокопий Кесарийский. Война с персами / Пер., ст., comment. А.А. Чекаловой // Прокопий Кесарийский. Война с персами. Война с вандалами. Тайная история. – М.: Наука, 1993. – С. 7-175; **15.** Псевдо-Дионисий Ареопагит. Корпус “Areopagiticum”. – М.: Греко-Латинский Кабинет, 2004. – 234 с.; **16.** Св. Феофан Исповедник. Хронография // Чичуров И.С. Византийские исторические сочинения: “Хронография” Феофана, “Бревиарий” Никифора. – М.: Наука, 1980. – С. 211-215; **17.** Созомен Эрмий. Церковная история. – М.: Православный Паломник, 1996. – 341 с.; **18.** Сократ Схоластик. Церковная история. – М.: Православный Паломник, 1998. – 248 с.; **19.** Феодорит Кирский. Церковная история. – М.: Свет с Востока, 2003. – 385 с.; **20.** Apollinaris Sidonius C.S. Carmina V. Panegyric Maioriano // Apollinaris Sidonius C.S. Epistolae. Carmina / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1893. – Vol. VIII. – P. 210-224; **21.** Apollinaris Sidonius C.S. Carmina VII. Panegyric Anthem // Apollinaris Sidonius C.S. Epistolae. Carmina / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1893. – Vol. VIII. – P. 241-255; **22.** Hydatius Lemicus. Continuatio chronicorum Hieronimianorum ad ann. 468 // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1893. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 1-36; **23.** Ioannes Antiocheus. Fragmenta // Fragmenta Historicorum Graecorum. – Roma, 1902. – Vol. IV. – P. 535-622; **24.** Ioannes Malalae. Chronographia / Rec. L. Dindorf. – Bonnae, 1831. – XXVI, 691, III p.; **25.** Marcellini V.C. Comitis. Chronica, ann. 377, V, III. // Marcellini V.C. Comitis. Chronicon / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1894. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 21-26; **26.** Marcellini V.C. Comitis. Chronica, ann. 427, X, I. // Marcellini V.C. Comitis. Chronicon / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1894. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 39-104; **27.** Marcellini V.C. Comitis. Chronica, ann. 441, III, II. // Marcellini V.C. Comitis. Chronicon / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1894. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 191-222; **28.** Marcellini V.C. Comitis. Chronica, ann. 447, II, VI. // Marcellini V.C. Comitis. Chronicon / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1894. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 248-276; **29.** Marcellini V.C. Comitis. Chronica, ann. 447, II, VI. // Marcellini V.C. Comitis. Chronicon / Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi. – Berolini, 1894. – Vol. XI. Chronica Minora II. – P. 248-276; **30.** Philostorgios. Ecclesiastica historia // Migne J.-P. Patrologiae cursus completus. Series Graeca. Corpus histories. – Lipsiae, 1861. – Vol. LXV. – Col. 459-638; **31.** Prisci Fragmenta // Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. AA. – Berolini, 1870. – Vol. I. – P. 55-108; **32.** Priscus // Blockley R.C. The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire. Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus. Vol. II: Text, Translation and Historiographical Notes. – Liverpool: Univ. Press, 1983. – P. 70-98; **33.** Prosperi Tironis. Epitoma Chronicon edita

- primum ann. 433, continuata ad ann. 455 // *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum. Auctores antiquissimi.* – Berolini, 1894. – Vol. XI. *Chronica Minora I.* – P. 341-490; **34.** Альфан Л. Варвары от Великого переселения народов до тюркских завоеваний X века. – СПб.: Евразия, 2003. – 415 с.; **35.** Бувье-Ажан М. Аттила: Бичь Божий. – М.: Молодая гвардия, 2003. – 230 с.; Хаттон Э. Аттила. Предводитель гуннов. – М., 2005. – 238 с.; **36.** Бюри Д.Б. Варвары и Рим. Крушение империи. – М.: Центрполиграф, 2013. – 221 с.; **37.** Колосовская Ю.К. Некоторые вопросы истории взаимоотношений Римской империи с варварским миром // ВДИ, 1996. – № 2. – С. 145-170; **38.** Колосовская Ю.К. Рим и мир племён на Дунае I-IV вв. н.э. – М.: Наука, 2000. – 288 с.; **39.** Мюссе Л. Варварские нашествия на Европу: Германский натиск. – СПб.: Евразия, 2006. – 399 с.; **40.** Пенроз Дж. Рим и его враги. – М.: ЭКСМО, 2008. – 296 с.; **41.** Скардильи П. Готы. Язык и культура. – СПб.: Филол-ий фак-тет СПбГУ: Нестор-История, 2012. – 388 с.; **42.** Томпсон Э.А. Гунны. Грозные воины степей. – М.: Центрполиграф, 2008. – 256 с.; **43.** Babcock M. *The night Attila died: solving the murder of Attila the Hun.* – Berkley: Berkley Books, 2005. – 324 p.; **44.** Babcock M. *The stories of Attila the Hun's death: narrative, myth, and meaning.* – Dublin: Edwin Mellen Press, 2001. – 129 p.; **45.** Bäuml F. *Attila: the man and his image.* – Budapest: Corvina, 1993. – 131 p.; **46.** Braund D. *Rome and the Friendly Kings: The Character of the Client Kingship.* – L.: F.O.S., 1984. – XV, 391 p.; **47.** Brion M. *The Story of the Huns.* – L: R.M. McBride, 1931. – 286 p.; **48.** Clover F.M. *Geiseric and Attila // Historia,* 1973. – T. 22. – №1. – P. 104- 117; **49.** Enoki K. *The Legend of the Origins of Huns // Byzantium,* 1945. – Vol. XVII. – P. 244-252; **50.** Enoki K. *The Origin of the White Huns or Hepthalites // East and West,* 1955. – № 3. – P. 231-238; **51.** Gordon C.D. *The age of Attila.* – N.Y.: DIN, 1960. – 304 p.; **52.** Gordon C.D. *The age of Attila: fifth-century Byzantium and the Barbarians.* – Michigan: University of Michigan Press, 1966. – 228 p.; **53.** Harmatta J. *The Dissolution of the Hun Empire. 1. Hun Society in the Age of Attila // Acta Archaeologica Hungaria,* 1952. – Vol. 2. – Fol. 4. – P. 277-305; **54.** Harmatta J. *The Golden Bow of the Huns // Acta Archaeologica Hungaria,* 1951. – Vol. 1. – Fol. 1-2. – P. 107-151; **55.** Harvey C. *Attila, the Hun.* – N.Y.: Infobase Publishing, 2003. – 100 p.; **56.** Herbert W. *Attila: King of the Huns.* – L.: H.G. Bohn, 1838. – 553 p.; **57.** Hinds K. *Huns.* – L.: Marshall Cavendish, 2009. – 80 p.; **58.** Holland C. *The death of Attila.* – Knopf, 1973. – 273 p.; **59.** Howarth P. *Attila, King of the Huns: Man and Myth.* – L.: Barnes and Noble Books, 1994. – 205 p.; **60.** Hutton E. *Attila and the Huns.* – L.: Constable, Limited, 1915 – 228 p.; **61.** Ingram S. *Attila the Hun.* – Blackbirch: Blackbirch Press, 2002. – 112 p.; **62.** Laidlaw R. *Attila: The Scourge of God.* – Bruklin: Birlinn, Limited, 2007. – 320 p.; **63.** Maenchen-Helfen O.J. *Huns and Hsiung-Nu // Byzantium. American Series III,* 1945. – Vol. XVII. – P. 222-243; **64.** Maenchen-Helfen O.J. *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture.* – Berkeley; Los Angeles: University of California Press, 1973. – 639 p.; **65.** Man J. *Attila The Hun.* – L.: Transworld, 2005. – 389 p.; **66.** Mounter P. *Attila the Hen.* – Chicago: Jolly Good Egg Productions, 2008. – 84 p.; **67.** Napier W. *Attila.* – L.: Orion, 2006. – 480 p.; **68.** Nickel H. *About the Sword of the Huns and the "Urepos" of the Steppes // Metropolitan Museum Journal,* 1937. – Vol. 7. – P. 70-88; **69.** Nicolle D. *Attila the Hun.* – Oxf.: Osprey, 2000. – 64 p.; **70.** Oliver M.T. *Attila The Hun.* – Lucent Books, 2005 – 112 p.; **71.** Perowne S.A. *The end of the Roman world.* – L.: Rott, 1966. – 448 p.; **72.** Price S.S., Price S. *Attila the Hun: Leader of the Barbarian Hordes.* – L.: Scholastic Library Pub, 2009. – 128 p.; **73.** Reynolds R.L., Lopez R.S. *Odoacer: German or Hun? // The American Historical Review,* 1946. – № 52. – P. 36-53; **74.** Rice E. *The Life and Times of Attila the Hun.* – L.: Mitchell Lane Pub Incorporated, 2009. – 48 p.; **75.** Segura A., Ortiz J. *Attila.* – N.Y.: Heavy Metal Magazine,

2001. – 68 p.; **76.** Tompson E.-A. A chronological note St. Germanus of Auxere // Analecta Bollandiana, 1957. – Vol. L XXV. – P. 133-142; **77.** Tompson E.-A. A History of Attila and the Huns. – Oxf.: Univ. Press, 1948. – 363 p.; **78.** Tompson E.-A. The early Germans. – Oxf.: Univ. Press, 1965. – 358 p.; **79.** Tompson E.-A. The Goths in Spain. – Oxf.: Univ. Press, 1969. – 291 p.; **80.** Tompson E.-A. The Visigoths in the Time of Ulfila. – Oxf.: Univ. Press, 1966. – 324 p.; **81.** Várdy S.B. Attila. – Dublin: Chelsea House Publishers, 1991. – 111 p.

УДК 911.37:323.1(7)(=131)9/10

Іван ВОРОТНЯК

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КОЛОНІЙ ВІКІНГІВ В ПІВНІЧНО-ЗАХІДНІЙ АТЛАНТИЦІ

В даній статті автор висвітлює відкриття і освоєння вікінгами земель в північно-західній Атлантиці. На основі писемних і археологічних джерел охарактеризовано господарський розвиток колоній в Гренландії: визначено основні види господарських занять норманів, з'ясовано особливості економіки і торгових зв'язків з Європою. З'ясовано час, обставини і особливості прийняття християнства гренландцями, а також специфіку церковно-релігійного життя колоній та їхню соціальну організацію. Охарактеризовано взаємини гренландців з місцевим населенням, яке неодноразово згадується в сагах під назвою “скрелінги”. Висвітлено процес занепаду гренландських колоній, зокрема встановлено, що він тривав довго і був зумовлений причинами природно-кліматичного, соціально-економічного та політичного характеру.

Ключові слова: Гренландія, Вінланд, Маркланд, Хеллуланд, саги, гренландці, вікінги, скрелінги.

Іван ВОРОТНЯК

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КОЛОНИЙ ВИКИНГОВ В СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ АТЛАНТИКЕ

В данной статье автор освещает открытия и освоения викингами земель в северо-западной Атлантике. На основе письменных и археологических источников охарактеризовано хозяйственное развитие колоний в Гренландии: определены основные виды хозяйственных занятий норманнов, выяснены особенности экономики и торговых связей с Европой. Выяснено время, обстоятельства и особенности принятия христианства гренландцами, выяснена специфика церковно-религиозной жизни колоний и их социальную организацию. Охарактеризованы взаимоотношения гренландцев с местным населением, которое неоднократно упоминается в сагах под названием “скрелинги”. Освещен процесс упадка гренландских колоний, в частности установлено, что он длился долго и был обусловлен причинами природно-климатического, социально-экономического и политического характера.

Ключевые слова: Гренландия, Винланд, Маркланд, Хеллуланд, саги, гренландцы, викинги, скрелинги.